

ዳኞች:- ሒሩት መለሠ

ታፈሰ ይርጋ

ፀጋዬ አስማማው

አልማው ወሌ

አሊ መሐመድ

አመልካች:- አቶ መ-ከሚል መሐመድ - ቀረቡ

ተጠሪ:- አቶ ሚፍታህ ከድር - ቀረቡ

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ አፈፃፀምን የሚመለከት ሲሆን ክርክሩ የተጀመረውም የአሁኑ አመልካች ታህሣሥ 03 ቀን 1994 ዓ.ም በፃፉት ማመልከቻ ከአሁኑ ተጠሪ ጋር የንግድ ግንኙነት እንደነበራቸው፣ በመካከላቸው የተፈጠረውን ያለመግባባትም በስምምነት ለመፍታት ተስማምተው ሽማግሌዎችን መምረጣቸውንና የተመረጡት ሽማግሌዎችም ህዳር 08 ቀን 1990 ዓ.ም ውሳኔ መስጠታቸውን፣ በውሳኔው መሠረትም የጋራ ንብረት ክፍፍል ተፈጽሞ ቀሪ ብር 170,122.75 /አንድ መቶ ሰባ ሺህ አንድ መቶ ሃያ ሁለት ብር ከሰባ አምስት ሣንቲም/ ከአሁኑ ተጠሪ የሚፈለግና ለአመልካች የሚከፈል መሆኑ ተገልጿል። በሽማግሌዎች ቢወሰንም ተጠሪ ሊከፍሉ አለመቻላቸውን በመዘርዘር ተጠሪ እንደውሳኔው እንዲፈጽሙላቸውና ወጪና ኪሣራ የመጠየቅ መብታቸው እንዲጠበቅላቸው ዳኝነት ጠይቀው በተጠሪ ላይ በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በመሠረቱት የአፈፃፀም ክስ መነሻ ነው። የአሁኑ ተጠሪም በፍርድ ተከላካይነት ቀርቦው ከአመልካች ጋር በግልግል ወይም በሽምግልና ዳኝነት ለመዳኘት የተደረገ የግልግል ስምምነትም ሆነ የተሰጠ የግልግል ዳኝነት ያለመኖሩን፣ የተደረገውም ስምምነት የእርቅ ውል ስምምነት መሆኑን፣ የእርቅ ስምምነቱ ውሳኔ ከተባለም የግልግል ቃሎችን በጽሑፍ ስላላረጋገጡ የማይገደዱ መሆኑን፣ አስታራቂ ሽማግሌዎችንም የማያውቋቸው፣ የእርቅ ስምምነቱም ጉድለት ያለበት መሆኑን እንዲሁም በ23/02/90 ዓ.ም በተደረገው ስምምነት ባለጉዳዮችን ለማስታረቅና ለማግባባት ተገልጿል እያለ ወደ ግልግል ወይም የሽምግልና ዳኝነት መሄዱ ሕጋዊነት የሌለው መሆኑን ዘርዝረው ሊፈፀም የሚችል ውሳኔ የለም በማለት ተከራክረዋል። ፍ/ቤቱም የግራ ቀኙን ክርክር በመመርመርና ምስክሮችን በመስማት በግራ ቀኙ መካከል የተደረገው ስምምነት እርቅ /conciliation/ መሆኑንና የፍ/ብ/ሕ/ቁ. 3322/2/ በሚያዘው መሠረት የግልግል ቃሎችን የሚያረጋግጥ የጽሑፍ ግዴታ አለመኖሩን ጠቅሶ የአፈፃፀሙን ክስ ውድቅ አድርጎ ወስኗል። ጉዳዩ በይግባኝ የቀረበለት የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤትም ግራ ቀኙን ከአከራከረ በኋላ የስር ፍ/ቤትን ውሳኔን አጽንቶታል። የአሁኑ የሠበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ በመቃወም ለማስለወጥ ነው።

አመልካች ሰኔ 25 ቀን 2000 ዓ.ም በፃፉት 3 /ሦስት/ ገጽ የሠበር አቤቱታ በበታች ፍ/ቤቶች ውሳኔ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል የሚሉባቸውን ምክንያቶች ዘርዝረው አቅርበዋል። ይዘቱም ባጭሩ የቤተዘመድ የሽምግልና ጉባዔው ያከናወነው ስራ በግራ ቀኙ በ23/02/90 ዓ.ም በተደረገው ስምምነት መሠረት የግልግል ሁኖ እያለ የእርቅ ስራ ነው መባሉ ስለእርቅና ግልግል የተደነገጉ ድንጋጌዎችን ባላገናዘበ መልኩ መሆኑን የሽምግልና ዳኝነቱ የተሰጠውም የግራ ቀኞችን ማስረጃ መሠረት አድርጎ ሁኖ እያለና ይኸው አካል በጥብቅ የፍ/ቤቶችን የዳኝነት አሰጣጥ ሥርዓት እንዲከተል የሚያዝ ሕግ ሳይኖር የሽምግልና ዳኝነቱ የፍ/ቤቶችን የዳኝነት አካሄድ ያልተከተለ ነው የተባለው ያላግባብ መሆኑን ዘርዝረው የበታች ፍ/ቤቶች ውሳኔ ተሸር በቤተዘመድ ሽምግልና ጉባዔ ውሳኔ መሠረት እንዲፈፀም ይወስንላቸው ዘንድ ዳኝነት መጠየቃቸውን የሚያሳይ ነው። የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮም በሠበር ችሎቱ ሊታይ ይገባል በመባሉ የግራ ቀኙ የቃል ክርክር መጋቢት 17 ቀን 2000 ዓ.ም በዋለው ችሎት ተደምጧል።

የጉዳዩ አመጣጥ አጠር አጠር ባለመልኩ ከላይ የተገለፀው ሲሆን ይህ ችሎትም የግራ ቀኙን ክርክር የሀበር አቤቱታው ከቀረበበትና አግባብነት ካላቸው የሕግ ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ በሚከተለው መልኩ መርምሮታል። እንደመረመረውም አመልካች በስር ፍ/ቤት ያቀረቡት የአፈፃፀም ክስ ውድቅ የተደረገው ባግባቡ መሆን ያለመሆኑ በጭብጥነት ሊታይ የሚገባው ሁኖ አግኝቶታል።

ክርክሩ ሂደት መገንዘብ የተቻለው ጥቅምት 23 ቀን 1990 ዓ.ም የተደረገ ስምምነት መኖሩን፣ ከዚህ ስምምነት በኋላም ህዳር 08 ቀን 1990 ዓ.ም የቤተዘመድ ሽምግልና ጉባዔ ውሳኔ መስጠቱን ነው። ስምምነቱ መኖሩን በተመለከተ የስር ፍ/ቤትም ያረጋገጠው ጉዳይ መሆኑን ከውሳኔው ግልባጭ ተመልክተናል። የስር ፍ/ቤት የጥቅምት 23 ቀን 1990 ዓ.ም ስምምነት እና የህዳር 08 ቀን 1990 ዓ.ም በሽምግልና ጉባዔ አባላት ተሰጠ የተባለ ውሳኔ መኖሩን አምኖ ለጉዳዩ እልባት የሰጠው በሽማግሌዎች ተሰጠ የተባለው ውሳኔ የግልግል ስምምነት /arbitration/ ሳይሆን የግልግል እርቅ /conciliation/ ሆኖ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 2322/2/ የተመለከተውን ድንጋጌ ያላሟላ ነው በሚል ምክንያት ነው።

በመሠረቱ አማራጭ የሙግት መፍቻ ዘዴዎች ተብለው በአብዛኛው ከሚታወቁት መንገዶች መካከል ድርድር /conciliation/፣ እርቅ /mediation/ ግልግል /arbitration/ እና ስምምነት /Negotiation/ የሚጠቀሱ ሲሆን በሀገራችን ከሚሠሩት የሽምግልና ዓይነቶች ውስጥ ድርድር፣ ግልግልና እርቅ ይገኙበታል። የስር ፍ/ቤት ለጉዳዩ እልባት ሲሰጥ ግንዛቤ ውስጥ ያስገባቸው የሽምግልና ዓይነቶች ድርድር /conciliation/ እና ግልግል /arbitration/ ስለሆነ እነዚህ አማራጭ የሙግት መፍቻ ዘዴዎች በፍትሐብሔር ሕጉና በፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕጉ ያላቸውን ትርጉምና አፈፃፀም መመልከቱ ተገቢነት አለው።

ድርድር /conciliation/ የሚባለው የሽምግልና ዘዴ 3ኛ ወገን ባለበት ግራ ቀኙ ወገኖች የሚደራደሩበት መንገድ ሲሆን 3ኛ ወገን ከመታዘብ በስተቀር በድርድሩ ጣልቃ አይገባም በፍ/ብ/ሀ/ቁ. 3318 - 3324 የተመለከቱት ድንጋጌዎችም የሚገዙት ይህንን ነው ግልግል /arbitration/ የሚባለው የሽምግልና ዘዴ ደግሞ ግራ ቀኙ ተከራካሪ ወገኖች ጉዳያቸውን ለ3ኛ ወገን አቅርበው የግልግል ዳኛው የሚሰጠውን ውሳኔ የሚቀበሉበት መንገድ ነው። በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 3325 - 3346 ድረስ የተመለከቱት ድንጋጌዎችና በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 315 - 319 እና 350 - 357 የተጠቀሱት ድንጋጌዎች ስለግልግል አደራረግና አፈፃፀም የሚገዙ ናቸው ከእነዚህ ድንጋጌዎች ይዘት የምንገነዘበው ጉዳይ በሕጉ አግባብ የተደረጉ የግልግል ስምምነቶች ሊፈፀሙ የሚችሉ ስለመሆኑ ነው። በፍ/ብ/ሀ/ቁ. 3325- 3346 ድረስ የተመለከቱት ድንጋጌዎች በተለይ ሲታዩም የግልግል ስምምነቶች እንደ ልዩ ውሎች ሊታዩ የሚገባ መሆኑን ያስገነዝባሉ።

ስለግልግል ትርጉም የሚያስቀምጠው የፍ/ብ/ሕ/ቁ. 3325 ግልግል ውል ስለመሆኑ ያሳያል። ውል ግዴታዎች የሚቋቋሙበት፣ የሚለወጡበት ወይም ቀሪ የሚሆኑበት ስምምነት እንደመሆኑ መጠን ውል ስለመኖሩ መሟላት የሚገባቸው ነገሮች /elements/ በግልግል ስምምነትም /arbitral submission/ ተሟልተው ሊገኙ ይገባል በመሆኑም የግራ ቀኙ ወገኖች ችሎታ፣ የግልግሉ ጉዳይ ሕጋዊነት እና በሕጉ የሚፈለግ ከሆነ ፎርም ተሟልተው መገኘት የግልግሉን ስምምነት መኖሩን የምናረጋግጥባቸው ጉዳዮች ናቸው ስለሆነም በግልግል የሽምግልና ዘዴ ቀዳሚው እርምጃ ግራ ቀኙ በሕጉ ፊት የሚፀና /valid/ የግልግል ስምምነት ገብተው መገኘት ነው።

በሕጉ አግባብ በተደረገ የግልግል ስምምነት መሠረት የግራ ቀኙን ጉዳይ ክርክር የግልግል ዳኛ መመልከት ከጀመረ በኋላ ሊከተል የሚገባውን ሥነ ሥርዓት በተመለከተ በፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕጉ መሠረት ስለመሆኑ የፍ/ብ/ሕ/ቁ.3345 ድንጋጌ ያሳያል። የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 317/1/ ድንጋጌ ሲታይ ደግሞ የግልግል ዳኛ ክርክሩን መምራት ያለበት በተቻለ መጠን የመደበኛ ዳኝነት አካሄድን ተከትሎ መሆኑን ይገልጻል። በዚህ ድንጋጌ መሠረት ተከራካሪ ወገኖች የመስማት፣ ማስረጃዎቻቸውን የማቅረብና የመጠየቅ መብታቸው ሊጠበቅ እንደሚገባ እና የዳኝነት አሰጣጥም በዚህ ረገድ የተመለከቱትን ድንጋጌዎች ሊከተል የሚገባው መሆኑን እንገነዘባለን። ይሁን እንጂ የግልግል ዳኛ የዳኝነት አካሄድ የመደበኛ ፍ/ቤት የዳኝነት አካሄድን መከተል ያለበት ቢሆንም እንደ መደበኛ ፍ/ቤት የዳኝነት አካሄድ እጅጉን የጠበቀ እንዲሆን የማይጠበቅ መሆኑን የተጠቃሹ ድንጋጌ መንፈስ ያስረዳል። በግልግል ዳኛ የሚሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 350 እና ተከታዮቹ መሠረት በበላይ ፍ/ቤት በይግባኝ ቀርቦ እስካልተለወጠ ድረስ በመደበኛ ፍ/ቤት የተሰጠ ውሳኔ በሚፈፀምበት ሥርዓት ቀርቦ ሊፈፀም የሚችል መሆኑንም የፍ/ብ/ሕ/ቁ. 3345/2/ ድንጋጌ ያስገነዝባል። በመሆኑም በግልግል ዳኛ የሚሰጥ ውሳኔ የመጨረሻ ነው የግልግል ውሎም ውል እንደመሆኑ መጠን በአግባቡ

እስከተቋቋመ ድረስ ተዋዋይ ወገኖችን የሕግን ያህል የሚያስገድድ፣ በቃላቸው እንዲታሠሩ የሚያደርግ ስለመሆኑ የፍ/ብ/ሕ/ቁ. 3325' ን' ከፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1731 ጋር አጣምረን ስንመለከት የምንገነዘበው ጉዳይ ነው።

በያዘነው ጉዳይ ተጠሪ የግልግል ውል አላደረገውም በማለት የሚያቀርቡት ክርክር የሌለና በግልጽ ያልተካደ ስለመሆኑና ይኸው ውል ስለመኖሩ የበታች ፍ/ቤትም ያረጋገጠው ጉዳይ ነው። የግልግል ውሉ ጥቅምት 23 ቀን 1990 ዓ.ም ስለመደረጉና በአመልካች፣ በተጠሪና በአቶ ሱልጣን ሸነሪ መካከል ንብረትንና ገንዘብን አስመልክቶ የተነሣውን አለመግባባት ለማስታረቅ ጉባዔው መቋቋሙን፣ ጉባዔው ያየውንና የወሰነውን ለመቀበል ተዋዋይ ወገኖች የተስማሙበት እንዲሁም ተዋዋይ ወገኖችና ሽማግሌዎቹ ፊርማቸውን ያኖሩበት ስለመሆኑ ያሳያል። ህዳር 08 ቀን 1990 ዓ.ም የተሰጠው የግልግል ዳኞች ውሳኔም መሠረት ያደረገው ይህንኑ ውል ሁኖ ገንዘብና ንብረትን በተመለከተ ግራ ቀኙን ተዋዋይ ወገኖች በማስተማመንና በማጣራት የተዋዋይ ወገኖች ድርሻ ተለይቶ የተወሰነ መሆኑን ይገልጻል። የስር ፍ/ቤት በ23/2/1990 ዓ.ም የተደረገው ሰነድ የእርቅ ስለመሆኑ አሸማጋይ የተባሉት ግለሰቦች መስክረዋል በማለትና የፍ/ብ/ሕ/ቁ. 3322/2/ ስር የተመለከተውን በመጥቀስ ነው። ይሁን እንጂ በአመልካችና በተጠሪ መካከል የተደረገው ውል ከፍ/ብ/ሕ/ቁ. 3318-3324 ስር በተመለከቱት የሚገዛ ሣይሆን ከፍ/ብ/ሕ/ቁ. 3325-3346 ባሉት ድንጋጌዎች የሚገዛ ስለመሆኑ በ23/2/1990 ዓ.ም የተደረገው የግልግል ውል ይዘቱ ያሳያል። የህዳር 08 ቀን 1990 ዓ.ም ውሳኔ የተሰጠውም ተዋዋይ ወገኖችን በማስተማመንና ተገቢው ማጣራት ተደርጎ መሆኑ የግልግል ዳኝነት በጥብቅ የፍ/ቤቶችን የዳኝነት ሥርዓት እንዲከተል ሕጉ የማይጠብቅ መሆኑ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 317 ከተመለከተው ድንጋጌ አኳያ ተዳምሮ ሲታይ ጉዳዩ በግልግል / arbitration / አልታየም ለማለት የሚቻል ሁኖ አልተገኘም።

ሲጠቃለልም በአመልካችና በተጠሪ መካከል በ23/02/1990 ዓ.ም በተደረገው የግልግል ውል ሠነድ ላይ ግራ ቀኙ ያስሟሟቸው ሽማግሌዎች የሚወስኑትን እንደሚቀበሉ መስማማታቸውና ውሳኔ የማሳለፍ ሥልጣኑም ለሽማግሌዎች የሰጡ መሆናቸው ተገልጾ እያለ የስር ፍ/ቤት በግራ ቀኙ መካከል የተደረገው እርቅ /conciliation/ እንጂ ግልግል /arbitration/ አይደለም በማለት ተጠሪ በሽማግሌዎቹ የተወሰነውን ገንዘብ ለአመልካች ሊከፍሉ አይገደዱም ሲል የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 3325- 3346 እና በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 315-319 እንዲሁም ከቁጥር 350-357 ድረስ የተመለከቱትን ለማስረጃነት ክቀረበው ሰነድ ይዘት ጋር ያላገናዘበ በመሆኑ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት የተፈፀመበት ሁኖ ተገኝቷል። በዚህም ምክንያት ተከታዩን ወስነናል።

ው ሣ ኔ

- 1/ በፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት በመ/ቁ. 00136 መስከረም 30 ቀን 2000 ዓ.ም ተሰጥቶ በፌ/ከ/ፍ/ቤት በመ/ቁ. 60538 ሚያዝያ 09 ቀን 2000 ዓ.ም የፀናው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 348/1/ መሠረት ተሸሯል። ይፃፍ።
- 2/ ተጠሪ በሽማግሌዎቹ የተወሰነውን ገንዘብ ብር 170,122.75 /አንድ መቶ ሰባ ሺህ አንድ መቶ ሃያ ሁለት ብር ከሰባ አምስት ሣንቲም/ ለአመልካች እንዲከፍሉ ሊገደዱ ይገባል ብለናል።
- 3/ የፌዴራሉ መ/ደ/ፍ/ቤት ውሳኔውን እንዲያስፈጽም ጉዳዩ ተመልሶለታል። ይፃፍ።
- 4/ በዚህ ችሎት ለተደረገው ክርክር ወጪና ኪሣራ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል።

መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መ/ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ተ.ወ